

Lietuvių konferencija, jos reikšmė, anykštėnų dalyvavimas

*Prof. Antano Tylos pranešimas Vilniaus anykštėnų sambūrio renginyje 2017 m. vasario 11 d.
Signatarų namuose Vilniuje*

Svarbiausi Lietuvių tautos XX a. darbai yra Lietuvos suverenos valstybės atkūrimas, jos plėtojimas ir lietuvių tautos egzistencijos užtikrinimas, po to nepriklausomybės atkūrimas ir jos 27 metų turininga ir permaininga tąsa, kurioje būdami mes susirinkome šiame name, kur buvo priimtas, pasirašytas Vasario 16-osios aktas. Artėja 100-metis nuo vasario 16-osios Akto, atkūrusio Lietuvos modernią demokratinę valstybę. Aktas buvo pamatinis politinis naujosios Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos plėtotės, jos įsijungimo į pasaulio suverenių valstybių sąjungą dokumentas. Jo atsiradimo galimybės, motyvai ir įgyvendinimas mums visada buvo, yra ir bus ne tik svarbūs, kaip politinis pamatas, bet ir pilietinį aktyvumą žadinantys bei pilietinį brandumą nuolatos skatinantis veiksnys.

Susirinkome paminėti 99-ąsias Vasario 16-osios Akto metines. Su šia data tampriai susijusi 1917 m. rugsėjo 18–23 d. Vilniuje vykusio Lietuvių konferencija (LK). Šįmet minime jos šimtmetį. Tad minint Vasario 16-osios šventę prasminga yra prisiminti kuo Lietuvių konferencija yra svarbi Lietuvos suverenaus valstybingumo atkūrimo istorijoje.

Šiame pranešime trumpai apžvelgsiu LK genezę, jos reikšmę ir priminsiu žmones kurie telkėsi prie LK organizavimo, jos užduočių ir sprendimų formulavimo, politinės institucijos sukūrimo. Taip pat pateiksiu duomenis apie Lietuvos valstybės atkūrimo dalyvavusius anykštėnus – jų vardus, pavardes, profesiją. Manau, kad tai labai aktualu. Mes visi matome, kad elektroninėje žiniasklaidoje banguoja diskusija dėl mūsų egzistencinės alternatyvos – „Kodėl verta likti lietuviams?“ Mūsų filosofai aiškina, kad esame etinė tauta, kuriai būdingas žmogiškumas ir iš jo išplaukiantis gebėjimas suprasti kitų džiaugsmą ir skausmą. Tad žvilgtterėkime, kokius jausmus demonstruoja Lietuvių konferencijos meto mūsų tauta.

Lietuvių konferencija vyko alinančio Pirmojo pasaulinio karo, 1916 m. Tomo Vudso Vilsono paskelbtos tautų apsisprendimo teisės deklaracijos, pavergtų tautų Loanos konferencijos išsilaisvinimo deklaravimo kontekste.

Lietuva visa tai jautė ir reagavo. 1915 m. vasarą Lietuvą okupavo kaizerinė Vokietija. Rytiniame Lietuvos pasienyje įstrigo pozicinis karas, fronto linija ėjo už Rimšės, už Dūkšto. Lietuva atsidūrė pafrontėje, su išplaukiančiomis pasekmėmis. Kariška Ober-Osto rekvizicijų ir asmeninio gyvenimo suvaržymo bei kontrolės, besivalkiojančių ir plėšikaujančių rusų karo belaisvių smurto įtampa buvo be galo įgriususi. Žmonės laukė, kada tai baigsis, laukė permainų. Loanos konferencijoje, kurioje tautos dėstė savo vargus ir tikslus, lietuvių delegacija, kurią sudarė Antanas Smetona, Jurgis Šaulys ir Petras Klimas, viešai paskelbė, kad Lietuva savo plėtotės užtikrinimui sieks savo valstybės nepriklausomybės. Vokiečių karinė administracija pradžioje dėl to supyko, paskui pradėjo bendradarbiauti dėl jai reikalingo krašto atstovavimo institucijos sukūrimo. Tuo tarpu po Loanos konferencijos Vilniaus lietuviai sukūrė iš visos Lietuvos parinktų atstovų Organizacinį komitetą (OK) surengti Lietuvių suvažiavimą. OK suformulavo to suvažiavimo politines, teritorines, ūkines užduotis, numatė suvažiavimo dalyvių kontingentą, institucijos – Lietuvos Tarybos sudarymą, kad ji gintų Lietuvos gyventojus nuo kaizerinės kariuomenės savivalės ir kartu siektų įgyvendinti Lietuvos politinius siekius. OK buvo svarbus tautos politinės raiškos institutas.

Organizacinį Komitetą sudarė šie Lietuvos gyventojai:

1. Staugaitis Justinas, kun., 50 m.
2. Smilgevičius Juozas, agron., 47 m., Šoriai, Užventis.
3. Daugirdas Tadas, Kauno muziejaus vedėjas, 64 m.
4. Narutavičius Stanislovas, dvarininkas, 54 m.
5. Gineitis Antanas, ūkininkas, 57 m., Rameikių k. prie Tauragnų.
6. Stakauskas Juozas, kun., 46 m., Krekenava.
7. Banaitis Saliamonas, spaust., 51 m., Vaitėkupiai, Naumiesčio apskr.
8. Dirmontas Boleslovas, dvarin., 34 m., Ukmergė.
9. Povylis Antanas, ūkininkas, 46 m., Žiūronai, Radviliškio valsč., Šiaulių apskr.
10. Šernas Adomas, kun., 32 m., Jaciškiiai, Biržų valsč.
11. Simonaitis Motiejus, kun., 57 m., Puodžiškė, Marijampolės apskr.
12. Turauskas Pranas, kunigas, 40 m., Utena.
13. Okuličius Kazimieras, inž., 48 m., Latavėnų dv., Ukmergės apskr.
14. Jokantas Kazimieras, gyd., 36 m., Kalvarija.
15. Katilius Juozas, kunigas, 46 m., Smalėnai, Suvalkų apskr.
16. Mironas Vladas, kunigas, 37 m., Daugai, Alytaus apskr.
17. Šaulys Jurgis, adv., 38 m., Vilnius.
18. Klimas Petras, teisininkas, 26 m. Vilnius.
19. Smetona Antanas, teisininkas, 42 m., Vilnius.
20. Stankevičius Juozas, kunigas, 51 m., Vilnius.
21. Dogelis Povilas, kun. 46 m., Vilnius.
22. Kairys Steponas, inž., 42 m., Vilnius.
23. Alekna Antanas, kunigas, Kaunas.

(Pabraukti būsimieji signatarai).

OK buvo du anykštėnai: Steponas Kairys iš Užunvėžių ir Kazimieras Okuličius iš Latavėnų dvaro.

OK posėdžiavo 1917 m. rugpjūčio 1–4 d. OK nutarė siekti Lietuvos nepriklausomos demokratinės valstybės etnografinėse ribose, laikantis vokiečių primestų konvencijų. Aptarė taip pat Lietuvių Konferencijos sušaukimą, dalyvių atranką ir Lietuvos Tarybos kandidatus.

Į Konferencija nutarė kviešti tokius, kurie „būtų dori, susipratę, tvirti, inteligentiški lietuviai, visokių luomų ir srovių, ne jaunesni kaip 25 metų. Išimties pavidalu į Konferenciją gali būti... pakviesti ir tie Lietuvos piliečiai, kurie dar nemoka lietuviškai, bet iš savo darbų yra žinomi kaip aiškūs mūsų tautos ir mūsų krašto gerovės šalininkai“.

OK nariai važinėjo po Lietuvą ieškodami kandidatų į Lietuvių konferenciją, juos registravo, paskui jiems išsiuntė kvietimus į LK.

Į Lietuvių konferenciją suvažiavo 222 dalyviai, anot J. Staugaičio „visa, kas buvo likę Lietuvoje šviesesnio ir įtakingesnio“ (J. Staugaitis. *Mano atsiminimai*, p. 227). Daug šviesuomenės frontui artėjant buvo pasitraukę į Rusiją.

Iš Anykščių krašto pakviesti ir Lietuvių Konferencijoje dalyvavo 10 dalyvių:

1. Juozas Baleišis iš Svėdasų, 60 m. ūkininkas;
2. Vytautas Didžiulis iš Griežionių, Sankt Peterburgo universiteto studentas, 35 m.
3. Steponas Kairys, iš Užunvėžių, inžinierius, 41 m.
4. Juozas Mikuckis iš Svėdasų, ūkininkas, 47 m.
5. Juozas Okuličius iš Latavėnų, inž., 40 m.
6. Juozapas Pavilanis (Pavilonis) iš Anykščių, prekybininkas, 47 m.
7. Juozas Sabalys iš Svėdasų, mokėsis Kunigų seminarijoje, 57 m.
8. Kazimieras Steikūnas, ūkininkas iš Kalvelių kaimo Debeikių valsč., 52 m.
9. Jonas Šurna, Anykščių klebonas, 52 m.
10. Juozas Žvirblis iš Mikniūnų kaimo, Debeikių valsč., 59 m.

Verta pasižiūrėti dalyvių pasiskirstymą pagal užsiėmimus, verslus, profesijas. Intelligentijai iš 222 dalyvių priklausė 136 arba 63 %. Tarp jų buvo 69 arba 31 % dvasininkai, Žemaičių kapitulos kanauninkai, parapijų klebonai, 5 Kauno kunigų seminarijos profesorai, tarp jų Jonas Mačiulis-Maironis, Adomas Jakštas Dambrauskas, Teodoras Brazys, be jų dar Kristupas Čibiras, Antanas Alekna, Vincas Jarulaitis, Vincentas Kemėšis, Kazimieras Paltarokas, Mečislovas Reinys, Jonas Totoraitis ir t. t. Intelligentijos grupei priklausė teisininkai, gydytojai, dailininkai, mokytojai, inžinieriai ir kt. – Mykolas Biržiška, Tadas Daugirdas, Faustas Kirša, Jonas Kymantas, Kazys Kriščiukaitis, Vladislovas Mongirdas, Juozas Paknys, Vladas Stašinskis, Stasys Tijūnaitis, Antanas Vileišis, Antanas Žmuidzinavičius ir kt.

Su išvardintomis pavardėmis yra susidūrę visi Lietuvos istorijos, valstybės raidos, kultūros, bažnyčios istorijos, medicinos, lietuvių kalbos tyrinėtojai. Jie visi buvo visuomeniški, lyg sparnų nešami, ir aktyvino savo srities Lietuvos gyvenimą, paliko ryškius pėdsakus Lietuvos politiniame, ūkiniame, kultūriniame gyvenime.

Po inteligentijos antrą didelę LK dalyvių grupę sudarė įvairiais verslais besivertę gyventojai. Jų buvo 86 arba 39 %. Tarp jų gausiausia buvo ūkininkų grupė, kurią sudarė 67 dalyviai arba 30 %.

Tai Antanas Aukštikalnis, Vincas Bielskus, Kazimieras Mielkus, Antanas Povylis, Antanas Repčys ir kt.

Be to, buvo amatininkų, prekybininkų, technikų ir kt.

Lietuvių konferencija posėdžiavo rugsėjo 18–23 d. dabartinėje Jono Basanavičiaus gatvėje Miesto teatre (dabar Rusų dramos teatras).

Posėdžiai vyko lietuvių kalba. (A. Smetona: „Čia kalbų mokyklos iš savo konferencijos nepadarysime“, LVTP, p. 62). Į juos nebuvo pakviesti okupacinės valdžios atstovai.

Konferenciją atidarė Antanas Smetona.

Pirmajam posėdžiui ir kitiems posėdžiams pirmininkavo anykštėnas Steponas Kairys.

Buvo patvirtinta tokia LK dienotvarkė:

1. Tvarkos komisijos pranešimas;
2. Organizacijos komiteto pranešimas;
3. Lietuvos politinis klausimas;
4. Lietuvių Tarybos klausimas:
  - a) jos tikslas, uždaviniai ir teisės;
  - b) jos darbo sąlygos;
  - c) jos nariai;
5. Sumanymai šių dienų Lietuvos stoviui pagerinti;
6. Lietuvos žemių klausimas;
7. Konferencijos uždarymas.

Visi dienotvarkės klausimai svarbūs, bet, žiūrint iš mūsų dienų, reikšmingiausias buvo Lietuvos politinis apsisprendimas bei Lietuvos Tarybos sudarymas, nes būtent ji atliko tą svarbų Lietuvos politinio apsisprendimo ir pradinį valstybingumo kūrybos darbą, kuriuo mes naudojames ir šiandien.

Lietuvių konferencijoje į Lietuvos Tarybą demokratiniu keliu buvo išrinkti šie, jau OK pasižymėję, Konferencijos dalyviai:

Saliamonas Banaitis, Jonas Basanavičius, Mykolas Biržiška, Kazimieras Bizauskas, Pranas Dovydaitis, Steponas Kairys, Petras Klimas, Donatas Malinauskas, Vladas Mironas, Stanislovas narutavičius, Antanas Petrulis, Antanas Smetona, Juozas Smilgevičius, Aleksandras Stulginskis, Justinas Staugaitis, Jurgis Šaulys, Kazimieras Šaulys, Jokūbas Šernas, Jonas Vailokaitis, Jonas Vileišis.

Į Lietuvos Tarybą buvo pasiūlyti šie anykštėnai:

1. Steponas Kairys iš Užunvėžių;

2. Vytautas Didžiulis iš Griežonių;

3. Kazimieras Okuličius iš Latavėnų dvaro.

Reitinguojant šie du paskutiniai dėl balsų stokos į Lietuvos Tarybą nepateko.

Lietuvos Tarybos pirmininku išrinktas Antanas Smetona.

Lietuvių konferencija diskutavo visais svarbiais klausimais, savo darbą baigė Lietuvos Tarybos sudarymu. Lietuvos Taryba buvo įpareigota paskelbti Lietuvos nepriklausomybę. Lietuvių konferencija, baigdama darbą paskelbė savo 1917 m. rugsėjo 21 d. patvirtintą rezoliuciją. Joje rašoma:

Lietuvių konferencija, remdamos Lietuvos reikalais ir vadovaudamosi visuotiniu lietuvių siekimu, nutarė:

Laisvam Lietuvos plėtojimui reikalinga yra sudaryti iš jos nepriklausoma, demokratiškai sutvarkyta valstybė etnografinėmis ribomis su būtinai reikalingomis ekonominiams gyvenimui korektyvomis.

Lietuvos tautinėms mažumoms turi būti patikrintos tinkamos jų kultūros reikalams sąlygos.

Galutinai nustatyti nepriklausomos Lietuvos pamatams ir jos santykiams su kaimyninėmis valstybėmis turi būti sušauktas steigiamasis Lietuvos seimas Vilniuje, demokratiniu būdu visų jos gyventojų išrinktas.

Toliau rašoma, jei Vokietija parems Lietuvą taikos konferencijoje, „tai Lietuvių konferencija, turėdama omenyje, jog Lietuvos interesai... yra pasvirę ne tiek į rytus ir ne tiek į pietus, kiek į vakarus, pripažįsta galimu sueiti būsimajai Lietuvos valstybei, nepakenkiant savam plėtojimui, į tam tikrus dar nustatytus santykius su Vokietija.

Paskutinis pasižadėjimas buvo jėga primestas konvencinis reikalavimas. Jis iš Lietuvos valstybės kūrimo darbo buvo pašalintas, paskelbus Vasario 16-osios Aktą. Be to, LK įpareigojo Lietuvos Tarybą siekti pilnos nepriklausomybės.

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos nepriklausomybės aktą ir, įveikdama okupacinės administracijos trukdžius, pradėjo valstybės kūrimo darbą. 1918 m. kovo 23 d. Vokietija pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Daug sunkiau buvo su imperiniais siekius turėjusiomis ir todėl Lietuvos atžvilgiu agresyviomis ir aneksionistinėmis Rusija ir Lenkija. 1918 m. spalio 20 d. Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumas gavo Vokietijos kanclerio sutikimą sudaryti Lietuvos valstybės vyriausybę. Su Augusto Voldemaro vyriausybės sudarymu baigėsi Lietuvių konferencijoje sudarytos Lietuvos Tarybos valstybingumo plėtotės darbas. Jį perėmė Vyriausybė.

Taigi, Lietuvių konferencija atliko svarbų Lietuvos valstybės atkūrimo darbą, lietuvių tautos sutelkimą. Išrinkus Lietuvos Tarybą, ji paruošė sąlygas Vasario 16-sios Aktui paskelbti ir Lietuvos valstybei atkurti. Lietuvių konferencija sutelkė lietuvių tautą savo egzistenciniam valstybiniam darbui atlikti. Aktyviai į LK organizacinį darbą įsijungė anykštėnai.

Tada taip pat buvo grėsmingų kliuvinių, siekusių sutrukdyti Lietuvos valstybės atkūrimą. Svarbu kad to meto kūrėjų tarpe vyravo optimizmas. Nekilo abejonių kodėl verta likti lietuviu. Ir dabar mes turime lygiuotis į Lietuvių konferencijos laikmečio lietuvių tautos optimizmą ir drąsą.